

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

SERIES 2: 59 - SUBJECTIVITY & OBJECTIVITY IN HALACHA 2 - BEGED ISH OU ISRAEL CENTER - SPRING 2023

- In the previous shiur we started to look at some of the foundational principles concerning the objectivity or subjectivity of halacha and the halachic process.
- We saw that this process occurs in two stages - *psak* and *pesika*.
- *Psak* is the process of formulating a theoretical halachic ruling for any given situation. This occurs in two stages - (a) collecting all the relevant halachic data from textual sources, custom etc; and (b) analysis this creatively through the application of lomdus (deep conceptual analysis) and, where relevant, extracting new concepts or principles. The process of *psak* is overwhelmingly objective, although the nature of analysis will depend on the background and approach of the person learning.
- *Pesika* is the practical application of the *psak* to the specific context of the questioner and the potential use of metahalachic principles where relevant, such as darcho shalom, kavod haberiyot, relying on minority opinions etc. The process of *pesika* is far more subjective, not only in relation to the specific circumstances of the questioner but also concerning the personality, training and background of the posek.
- In this shiur, we will look in depth at Begeg Ish¹ - a topic in which there is considerable subjectivity even in the process of *psak*.

A] BEGED ISH - THE TORAH SOURCE

1. לא יהיה כלי-גבר על-אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל-עשה אלה.

דברים כ"ב

The Torah prohibits a 'kli' of a man to be worn by a woman, and the dress of a woman by a man. It also gives a reason for this - calling it a toeva. A number of questions arise initially from the verse, including: (i) whether the prohibitions are parallel for men and women²; (ii) the relevance of the use of the word 'gever'³ rather than the parallel 'ish'.

2. (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה - שתהא דומה לחיש כדי שתלך בין הנשים, שאין זו אלא לשם ניאוף.

ולא ילבש גבר שמלת אשה - לילך ולישב בין הנשים. דבר אחר שלא ישיר שער הערוה (שפתי חכמים - ר"ל דרך הנשים בכך) ושער של בית השחי.

כי תועבת - לא חסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה.

רש"י שם

Rashi explains the verse with specific reference to the reason. For a woman, dressing like a man is prohibited when she does so in order to mingle with men and engage in sexual immorality. So too, for a man, dressing like a woman is prohibited where he intends to mingle with women. Alternatively, Rashi also understands that men are not allowed to engage in activities which are effeminate, such as shaving the underarm or pubic hair. Crucially, Rashi explains that the prohibition only applies when the purpose of the activity is 'toeva'.

- Many questions need to be answered, including:
 - How are we to define 'masculine' and 'feminine' clothing?
 - Is this subjective or objective?
 - Is it restricted to clothing or does it include other activities?

1. A recent article on this is *Begged Ishah in Contemporary Society*, Rabbi Yoni Rabinovich and Rabbi Netanel Wiederblank, Journal of Halacha and Contemporary Society LXXIX, December 2022. For a very comprehensive analysis see the Doctoral thesis of R. Tzvi Sinensky - *Lo Yilbash as a Case Study in Halachic Conceptions of Masculinity*, available at <https://repository.yu.edu/handle/20.500.12202/8195>

2. The wording for women is passive - 'there shall not be on ...' whereas for the man is active 'he shall not wear'. Also, a 'kli' seems to be a broader expression than 'simla'.

3. 'Gever' has a connotation of masculinity - from 'gibor', as opposed to the more neutral 'ish'.

3. (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה. מנע הכתוב כלי זיון מן האשה כדי שלא תלא למלחמה ויהיה סכנה לזנות. וכן האיש אם ילבוש שמלת אשה ושיתערב עם הנשים, כל זה תועבת ה'. וכן דרשו רז"ל: כי תועבת ה' אלהיך, דבר המביא לידי תועבה.

רבינו בחיי דברים כ"ה:

Rabbeinu Bachya identifies the prohibition of women carrying weapons as a means to avoid men and women mixing in the army, which will lead to znut.

4. (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה - לפי שהוא גנאי ופריזות. ולכך לא נעלה יעל חרב או חנית אלא המקצת והיתד למחץ רקת סיסרא. ונסמכה פרשה זו כאן לפי שדבר למעלה צעניני מלחמה, ואשה לא נבראת רק להקים זרע, ואם תלא למלחמה תרגיל את עצמה לידי זנות וכן אם ילבוש גבר שמלת אשה.

חזקוני דברים כ"ה:

The Chizkuni goes further, making a more general statement about the role of women in society⁴, which will address be'H in the following shiur.

A1] WHAT IS TOEVA?

• The word 'toeva' occurs a number of times in Chumash

- Bereishit 43:32 - eating with Jews was considered an act of toeva for the Egyptians.
- Bereishit 46:34 - shepherding flocks was considered an act of toeva to the Egyptians.
- Shemot 8:22 - sacrificing a sheep was considered an act of toeva to the Egyptians
- Vayikra 18:22/20:13 - for a man to engage in sexual relations with another man is an act of toeva.
- Vayikra 18:26-30 - sexual immorality is generally described as an act of toeva.
- Devarim 7:25-26 - idols are items which are toeva.
- Devarim 12:31 - acts of idolatry, especially Molech worship, are called toeva.
- Devarim 13:15 - inciting a city to idolatry (ir hanidachat) is an act of toeva.
- Devarim 17:1 - an animal sacrifice which has a blemish is a toeva.
- Devarim 17:4 - worshiping an idol is an act of toeva (see also Devarim 27:15)
- Devarim 18:9,12 - the occult and magical activities of the Caananites are called toeva.
- Devarim 22:5 - cross dressing is an act of toeva.
- Devarim 23:19 - an animal which is used as payment for a prostitute or exchanged for a dog is a toeva and cannot be brought as an offering.
- Devarim 24:4 - remarrying one's first wife after she was married to someone else is an act of toeva.
- Devarim 25:16 - a person who cheats in business with false weights and measures is described as a toeva.
- Devarim 32:16 - the Jewish people angered God with acts of toeva.

• Note that, in this entire list, the toeva is always the act or the object and not the person themselves EXCEPT in the case of cheating in business where the person themselves is described as a toeva.

5. א"ל בר קפרא לרבי: מאי תועבה? הכי אמר רחמנא: תועבה - תועה אתה בה.

נדרים נא.

In defining 'toeva' Chazal explain that it can be read as a shorthand form of 'toeh ata va' - an activity which will lead someone astray.

6. התשובה מקרבת את הרחוקים. אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ו

The Rambam uses the word toeva as the opposite of 'yedid'⁵.

4. See also Ibn Ezra on this verse.

5. So toeva could be translated into English as a strong form of dislike, such as 'detested'. The classic translation as 'abomination' (from Latin abominare, 'to deprecate as an ill omen') has this connotation but seems antiquated now and has been tainted by associating with the 'Abominable Snowman' (which is actually based on an original mistranslation of the Tibetan). R. Aryeh Kaplan uses different translations in his Living Torah depending on context. These include 'taboo', 'disgusting perversion', 'offensive', 'revolting', 'repulsive', 'repugnant', 'vile deeds'. See <https://www.sefaria.org.il/sheets/124137.88?lang=he&with=all&lang2=he>

A2] THE EXPLANATIONS OF THE TARGUMIM

- The classic Targumim on Chumash are intended to be translations. But, like all translations, they often act as commentaries.

7. (ה) לא יהי תקון זין דגבר על אתא ולא יתקן גבר בתקוני אתא ארי מרחק קדם יי אלהך כל עביד אליו:

תרגום אונקלוס דברים כב:

Onkelos⁶ translates 'kli gever' as a prohibition for a woman to carry a sword. 'Simlat isha' is translated as a prohibition for men to be involved in 'tikunei isha' - feminine enhancements.

8. (ה) לא יהיה גולין דציצית ותפילין דהינון תקוני גבר על אתא ולא יספר גבר בי שיחיא וערייתיה ובי אנפוי לאיתחמאה היך נשא ארום מרחק קדם יי אלהכון הוא כל דעביד אליו:

תרגום המיוחס ליונתן - תורה דברים כב:

Targum Yonatan translates 'kli gever' as a prohibition for a woman to wear tzitzit or tefillin! 'Simlat isha' is translated as a prohibition for a man to shave his underarm and pubic hair and even the hair on his face!

9. (כו) טבתא ועל אתת חבר שלמאה דקמת מה דכתיב בספר אונתא דמשה לא יהוי תקון זין דגבר על אתתא ולא יתקן גבר בתקוני אתתא אלהן ידהא לסכתא אושיטת וימנא לארזפתא דנפחין למתבר רשיעין ואנוסין מחתיה לסיסרא תברת רישיה פצעת מוחיה אעברת סכתא בצדעיה:

תרגום יונתן נביאים שופטים ה:כו

Targum⁷ Yonatan⁸ to Shoftim brings a tradition that Yael chose a tent-peg⁹ to kill Sisera, rather than a sword, in order not to transgress¹⁰ the prohibition of Lo Tilbash¹¹.

B] BEGED ISH - TALMUDIC SOURCES

B1] NAZIR 59A

- The main talmudic source on this issues is found in Nazir 59a. The context of this Gemara is shaving hair (of the Nazir) and this is a significant focus in the talmudic discussion.

10. נלכ]דתניא לא יהיה כלי גבר על אשה - מאי תלמוד לומר? אם שלא ילבש איש שמלת אשה ואשה שמלת איש, הרי כבר נאמר 'תועבה היא', ואין כאן תועבה! אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים. רבי אליעזר בן יעקב אומר: מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה? ת"ל: לא יהיה כלי גבר על אשה, ולא ילבש גבר שמלת אשה - שלא יתקן איש בתיקוני אשה.

נזיר נט.

Chazal bring two positions on the extent of the prohibition. According to the Tanna Kama the prohibition appears to apply only if the person cross-dresses AND mixes promiscuously¹². R. Eliezer ben Yaakov seems to¹³ understand that the prohibition applies even if the person has not intention of promiscuity. For a woman to simply carry a weapon of war¹⁴ (or wear armour) is prohibited. So too, for a man to simply perform an effeminate act or to wear a piece of women's clothing¹⁵ is prohibited.

6. Many poskim refer to the Smag, brought in the Beit Yosef OC 285, that the Targum Onkelos was written with ruach hakodesh.

7. This idea is also found in many other midrashim - see Midrash Mishlei 31:38 which connects the words in Eishet Chayil - to Yael, who carefully chose her weapon so as not to breach the mitzva of Lo Tilbash.

8. Attributed to R. Yonatan b. Uziel. Academics agrees that this is ancient, dating from around the 2nd Century CE.

9. Compare with the Order of the Hatchet - a medieval Spanish honorary title bestowed upon women and based on an episode in 1149 in Tortosa, Spain, where the women launched an attack on the Moslem siege of the city using hatchets and other tools they could put their hands on. See https://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_the_Hatchet

10. This is particular striking in light of the understanding of Chazal (Nazir 23b) that Yael was married and nevertheless had sexual relations with Sisera in order to kill him. This relationship, which is clearly adulterous, is classified as an 'Aveira Lishma', which was necessary to save the Jewish people. Yet in spite of this openness to justify Yael's actions, Chazal still insisted that she did not use a man's weapon in order not to transgress Lo Tilbash!

11. See Shu't Radvaz CM 3:73 who raises the contradiction with the Targum Yonatan on Chumash which translates Lo Tilbash as a prohibition on women not to wear tallit and tefillin. The Radvaz uses this as a strong proof to support the position of the Aruch (11C Rome) that the Targum Yonatan on Chumash was not written by R. Yonatan b. Uziel. (This is also implied in Megila 3a which states that the Targum on Navi was composed by Yonatan b. Uziel.) In fact, this translation of Chumash is the Targum Yerushalmi, which was much later. As such, it is often referred to as Targum Pseudo-Yonatan.

12. Note that Rashi on the verse understood this as cross-dressing so that the person could mingle promiscuously. This may be his reading of the Tanna Kama and actual mixing is not required to breach the mitzva. See Netziv (Eimek HaNetziv Sifrei Devarim 22:5) who also takes this view.

13. It is not clear that R. Eliezer ben Yaakov entirely rejects the concept of motivation in the halachic framework of this mitzva. As we will see below, even though the Rambam appears to rule like R. Eliezer ben Yaakov, he still retains an element of motivational subjectivity in the psak.

14. We explored the issue of women carrying guns and weapons in two shiurim on Women in the IDF - see <https://rabbimanning.com/audio-shiurim/cj/israel-related-issues/>. Note that R. Moshe Feinstein (Igrot Moshe OC 4:75:3) points out that R. Eliezer prohibits a weapon used for war. This would not include a light weapon, such as a pistol, which is used for personal protection. There is clearly also a major consideration of pikua'ch nefesh and we analyze this in that shiur,

15. See Beit Yosef YD 182:5 who understands that R. Eliezer prohibits any form of cross-dressing, even with one piece of clothing and even if there is no direct intention to mingle the

11. בכלי זיין למלחמה - כדמתרגמין לא יבא תיקון זיין דגבר

רש"י נזיר נט.

Rashi clearly identifies the position of R. Eliezer ben Yaakov with that of the Targum Onkelos (above).¹⁶

12. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: המעביר בית השחי ובית הערוה - לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. מיתבי: העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים! הוא דאמר כי האי תנא, דתניא: המעביר בית השחי ובית הערוה - הרי זה עובר משום לא ילבש גבר שמלת אשה!

נזיר נט.

The Gemara brings two opinions as to whether the specific prohibition of shaving the underarm or pubic area is a Torah or Rabbinic prohibition¹⁷.

13. בעא מיניה רב מרבי חייא: מהו לגלח (צמספריס צית כשחי)? אמר ליה: אסור. אמר ליה: והא קא גדל (וקא מלער ליה לאינש)? א"ל: בר פחתי (צנו של תלמיד חכם), זמן יש לו, כל זמן שהוא גדל נושר (לאותו שער כיון שגדל יותר ממה שאדם יכול לסובלו נושר מאליו).

נזיר נט. ורש"י שם

The Gemara asks about shaving underarm hair where it is causing discomfort since it is too long. It answers that this is still prohibited since the hair it will fall out automatically and relieve the discomfort. This implies that, if it did not fall out, it would be permitted to cut it to relieve discomfort. Would this 'heter' apply only according to the view that cutting this hair is only rabbinically prohibited? Or even according to the view that the prohibition is deoraita?

B2] SHABBAT 94B

14. הנוטל מלא פי הזוג בשבת - חייב, וכמה מלא פי הזוג - שתיים. רבי אליעזר אומר: אחת. ומודיים חכמים לרבי אליעזר במלקט לבנות מתוך שחורות, שאפילו אחת חייב. ודבר זה - אף בחול אסור, משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה

שבת נ:

This source discusses the prohibition of cutting hairs on Shabbat. There is a dispute as to whether cutting one or two hairs is sufficiently significant as to trigger liability to bring a korban¹⁸. However removing one white hair from the black IS significant according to all opinions since this would be prohibited even on a weekday under 'Lo Yilbash' - feminine grooming.

B3] SHABBAT 50B

15. אממר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי. אייתו לקמיהו ברדא (רש"י - לרחוץ פניו). אממר ורב אשי - משו, מר זוטרא - לא משא. אמרו ליה: לא סבר לה מר להא דאמר רב ששת ברדא שרי? אמר להו רב מרדכי: בר מיניה דמר, דאפילו בחול נמי לא סבירא ליה. סבר לה כי הא דתניא: מגרר אדם גלדי צואה וגלדי מכה שעל בשרו בשביל צער, אם בשביל ליפות - אסור (רש"י - משום לא ילבש גבר שמלת אשה). ואינהו כמאן סברוה? כי הא דתניא: רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר (משלי ט:ד) כֹּל פְּעֻלַּת ה' לְמַעַנְהוּ.

שבת נ:

In Shabbat 50a the Gemara discusses whether it is permitted for a man to wash his face with lotion. Mar Zutra would not do so due to the Torah prohibition of lo yilbash. But other Amoraim¹⁹ DID wash with lotion since they considered it a mitzva of kavod Hashem who created them in His image.²⁰

- We will see below the position of the Yerushalmi.

sexes. This is also the psak of the Rema - below.

16. However, the addition by R. Eliezer ben Yaakov of the words 'to war' (which do not appear in the Targum) may indicated that his concern is not simply the carrying of the weapon *per se*, but bringing weapons into an army environment. Many of the poskim opposed to women's involvement in the army use this as a supporting source. (See R. Eliezer Waldenburg Hilchot Medina 2:3:6.) Alternatively, the word 'lemilchama' may qualify the weapon - ie. meaning a weapon of war, as opposed to a lighter weapon carried for personal protection. This is the approach of R. Feinstein - see above.

17. Many mefarshim understand that the view that shaving body hair is a Torah prohibition is that if R. Eliezer ben Yaakov

18. Cutting one hair will still be a Torah prohibition due to 'chatzi shiur assur min haTorah'.

19. Most Rishonim understand that the halacha follows the majority lenient view on this and the Rambam and Shulchan do not record any prohibition of this nature.

20. Interestingly, they did not disagree on the issue of Lo Yilbash by denying that this constituted feminine personal grooming. Instead they invoked the mitzva of kvod Shamayim. This again implies that the MOTIVATION for the action is very important in the halachic framework of this mitzva.

C] BEGED ISH - THE HALACHIC PSAK

16. לא תעדה אשה עדי האיש כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו או שתגלח ראשה כאיש. ולא יעדה איש עדי אשה כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימים אותו החלי אלא נשים הפל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה ואשה שעדה עדי איש לוקין. המלקט שערות לבנות מתוך השחורות מראשו או מזקנו משילקט שיערה אחת לוקה מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחור משיצבע שער לבנה אחת לוקה

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה י

The Rambam appears to rule the halacha like R. Eliezer ben Yaakov²¹ and does not mention here the qualification of mingling with the opposite gender²². He includes within the prohibition any actions which are only undertaken by the opposite gender, but crucially still rules that this has to be assessed based on the 'minhag hamedina' - the prevailing custom of the time and place.

17. והמצוה הל"ט - היא שהזהירו גם כן מהמשך אחר חקות הכופרים שתהיינה הנשים לובשות בגדי האנשים ותתקשטנה בתכשיטיהם. והוא אמרו יתעלה לא יהיה כלי גבר על אשה. וכל אשה שתתקשט באחד מתכשיטי האנשים המפורסמים בעיר ההיא שזה הוא תכשיט מיוחד לאנשים לוקה: והמצוה הארבעים - היא שהזהיר האנשים גם כן מהתקשט בתכשיטי הנשים. והוא אמרו יתעלה ולא ילבש גבר שמלת אשה. וכל אדם שהתקשט גם כן או לבש מה שהוא מפורסם במקום ההוא שהוא תכשיט המיוחד לנשים לוקה. ודע שזאת הפעולה, כלומר היות הנשים מתקשטות בתכשיטי האנשים או האנשים בתכשיטי הנשים פעמים תיעשה לעורר הטבע לזמה כמו שהוא מפורסם אצל הזונים ופעמים ייעשה למינים מעבודת עבודה זרה כמו שהוא מבואר בספרים המחוברים לזה. והרבה מה שיושם בתנאי בעשיית קצת הטלאסם וייאמר אם היה המתעסק בו אדם ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב ופנינים והדומים להם ואם היתה אשה תלבש השריץ ותזדיין בחרבות. וזה מפורסם מאד אצל בעלי דעת זאת:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה לט, מ

In Negative Mitzvot 39 and 40 the Rambam associates the practice of cross-dressing (a) with idolatry and occult practices and (b) with sexual practices intended to arouse promiscuous urges. As such, it is not specifically dependant on actual mixing but is prohibited in its own right²³.

18. ופסק רבינו כראש"י שמשנתו קצ ונקי, וכן תירגס חונקלום ... ולא הלריך שיטצ איש צין הנשים או האשה צין האנשים.

כסף משנה שם

The Kesef Mishne understands that the Rambam rules stringent like R. Eliezer ben Yaakov - the prohibition is objective and does not depend on the actual mixing of genders.

19. כת"ק דרבי אליעזר צן יעקב.

הגהות מיימוניות הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה י אות ו'

Nevertheless, other mefarshim understand that the Rambam in fact rules like the Tanna Kama! This would have significant implication as to whether the factor of actual sexual mixing should be taken into account in the psak or not.

20. לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו (ממלבושי האיש לפי מנהג המקום הכוא) או שתגלח ראשה כאיש. ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין לובשין אותם הכלים ואין משימין אותו החלי אלא נשים. הגה: ואפילו בלא מן הצגדים אסור, אף על פי שניכרים צשאר צגדיהם שכוא איש או אשה ...

שולחן ערוך יורה דעה הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה סימן קפב סעיף ה

The Shulchan Aruch characteristically takes the position of the Rambam. As such, any cross-dressing or activity of the opposite gender is prohibited (apparently irrespective of context) but masculine and feminine for these purposes will still be determined by the local norms.

21. This is also the psak of the majority of Rishonim, including the Yereim, Smag (Lo Taaseh 60), Chinuch (Mitzva 542), Meiri (Nazir 59a) and Mahari Mintz (Shu't 17). Nevertheless many of the mefarshim on Chumash lean towards the position of the Tanna Kama that the mitzva is contextual and dependant on intention. We saw Rashi, R Bachya and the Chizkuni above. See also Mizrahi on Rashi, and Raibag.

22. This also fits with the Gemara in Shabbat 94b which prohibits plucking one white hair irrespective of any intention to mingle. The position of R. Eliezer ben Yaakov was also adopted by R. Yochanan in the Nazir 59a.

23. This is consistent with the position of R. Eliezer ben Ya'akov according to whom the Rambam rules.

D] THE IMPACT OF CULTURAL NORMS ON BEGED ISH

21. ההוא דאיתחייב נגידא קמיה דרבי אמאי. איגלאי בית השחי חזייה דלא מגלח. אמר להון רבי אמאי - 'שיבקהו! דין מן חבראי הוא'.

נזיר נט.

The Gemara goes on to record the case of a man who was taken to be lashed in front of R. Ami. When they removed his shirt and saw that he did not shave under his arms, R. Ami let him go on the basis that he was clearly an observant individual²⁴.

- On this basis is there an OBJECTIVE prohibition for a man to remove underarm hair?

22. המסתפר מן הנכרי הרי זה רואה במראה מן הכותי אינו רואה במראה. התירו לבית רבי שיהו רואין שהיו זקוקין למלכות. שלשה דברים התירו לבית רבי - שיהו רואין במראה, ושיהו מספרין קומי, ושילמדו את בניהן יוונית שהיו זקוקין למלכות.

ירושלמי עבודה זרה פרק ב הלכה ב

The Yerushalmi rules that a man may not look in a mirror unless there is a specific heter. The two given are pikuach nefesh in the case of a barber who might kill him²⁵, and special dispensation for those who work with the government and must look especially well dressed. Apparently, any other man may not look in a mirror.

- On this basis is there an OBJECTIVE prohibition for a man to look in a mirror?

D1] THE OBJECTIVE POSITION

- Some Rishonim²⁶ rule that there IS indeed an objective prohibition of at least certain acts. Thus, the man who was found not to shave his underarm hair was recognized as observant of the halacha in a society where many men were not.

D2] THE SUBJECTIVE POSITION

23. ואיכא למידק דמכא משמע דמותר לחיש להסתכל במראה וליכא משום לא ילצש גזר שמלת אשה. וצפרק שואל בשעת (קמט) משמע נמי הכי דתנן התם דאין רואין במראה בשעת. ואוקים לה צגמרא צמראה של מתכת ומשום השרת נימין - הא צחול או אפילו בשעת בשאינו של מתכת שרי. ואילו צתוספתא תניא התירו לבית ר"ג לראות צמראה מפני שהן זקוקין למלכות והכי איתא צירושלמי. יש לומר דצכל מקום שרגילין האנשים להסתכל במראה כמו הנשים מותר וליכא משום לא ילצש גזר שמלת אשה. ואפ"י הולרכו להתיר לבית רצן גמליאל לפי שהצרים היו נמנעים צכ"מ. וכי הוה דאמרין צפרק שני נזירים (נט) הוה גצרא דאיתחייב נגדא צבי דינא דרבי אמאי דלייה לדרעיה ואיגלי צית השחי דידיה. חזייה דלא מעצב אמר ליה צצקיה מן חצריא הוה דין. והיינו לפי צצאותו מקום נהגו האנשים להעצב שער של צית השחי ושל צית הערוה. וזה שלא העצב הכיר שהיה מן הצרים. דאי לכולי עלמא אסור הכי קאמר משום דחזייה דלא מיעצב דמן חצריא הוה. ומכאן הורו הגאונים ז"ל שמותר להעצב שער של צית השחי ושל צית הערוה צמקום שנהגו.

ר"ן (על הרי"ף) מסכת עבודה זרה דף ט עמוד ב

The Ran learns that even the activities of looking in a mirror and shaving body hair are also subject to local norms. If men in that locality do these things, they become permitted.²⁷

24. Presumably these lashes were not obligatory and were at the discretion of the Rabbis. Once R. Ami saw that the person was God fearing he concluded that some other punishment would suffice.

25. The Bavli (Avoda Zara 29a) explains that the mirror is not simply to try and catch the barber as he is about to kill him! Rather, the fact that the man requires a mirror would indicate to the barber that the customer is important (and maybe close to the government) and the barber would therefore be scared to harm him.

26. See Shu't Rashba 4:90 and Meiri Nazir 58b. Beit Yosef YD 182 s.v. katav haRambam also understands this to be the position of the Rambam. Even though the Rambam rules (Hilchot Avoda Zara 12:9) that someone who shaves their underarm does NOT receive lashes when the custom of men is to shave, the Beit Yosef infers that the Rambam would still consider this to be prohibited, just not deserving of lashes.

27. He reads the Gemara in Nazir in a different way to the other Rishonim mentioned. His understanding is that the norm in that locale was for men to shave their underarms, so when R. Ami saw that this man did not, he realized that he was extra stringent and did not rely on the heter. Thus he calls him a 'chaver', indicating that he went beyond the letter of the law and was extra pious.

D3] THE PSAK IN SHULCHAN ARUCH

24. המעביר שער בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, היו מכין אותו מכת מרדות. בד"א, במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים. אבל במקום שמעבירין אותו גם האנשים, אם העביר אין מכין אותו. הגה: ואפילו לכתחלה שרי (רי"ן פ"ג דע"י). רק החזרים נמנעים בכל מקום. ומותר להעביר שיער (שאר) איברים במספרים בכל מקום.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה סימן קפב סעיף א

The Shulchan Aruch rules that the prohibition to shave body hair is dependant on local norms. However, the comment of the Rema - this such shaving is totally permitted in that case - indicates that he understands the Mechaber to be stricter and prohibit such shaving ideally²⁸.

25. לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו (ממלבושי האיש לפי מנהג המקום ההוא)

שולחן ערוך יורה דעה הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה סימן קפב סעיף ה

The Shulchan Aruch rules the halacha of women not wearing weaponry, but the Rema qualifies this by ruling that this depends on the local minhag as to how men and women behave.

26. אסור לאיש להסתכל במראה משום לא ילבש גבר אלא אם כן משום רפואה כגון שחושש בעיניו, או שמספר עצמו, או אם מסתפר מן העובד כוכבים בניו לבינו. וכדי ליראות אדם חשוב, מותר לראות במראה. הגה: וי"א ה' דאסור לראות צמראה היינו דוקא צמקום דאין דרך לראות צמראה רק נשים, ואית זיה משום לא ילבש גבר. אבל צמקום שדרך האנשים לראות ג"כ צמראה מותר (רי"ן פא"ט). ואפילו צמקום שנהגו להחמיר אם עושה לרפואה שמאיר עיניו או שעושה להסיר הכתמים מפניו או נולות מראשו שרי, וכן נהגו.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קנו סעיף ב

Here, in this related section, the Shulchan Aruch rules that a man may not look in a mirror unless there is a specific heter - such as a medical need, or if needed to cut his hair, or if being shaved by non-Jewish barber. However, the Rema rules, based on the Ran, that the entire prohibition falls away if the societal norm is for men to look in mirrors.

27. אסור (לאיש) ללקט אפילו שער אחד לבן מתוך השחורות, משום לא ילבש גבר. וכן אסור לאיש לצבוע (שערות לצנות שיכיו) שחורות, אפילו שערה אחת. וכן אסור לאיש להסתכל במראה (וע"ל סימן קי"ו).

שולחן ערוך יורה דעה הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה סימן קפב סעיף ה - 1

The Shulchan Aruch rules that it is prohibited for a man to pluck out white hairs or to dye them black. Interestingly, in this section there is NO reference in the Mechaber to this being dependant on social norms. The Rema refers the reader back to his psak on mirrors - see above.

- As such, there appears to be two different views - an objective view (Rambam, Rashba, Mechaber²⁹) whereby certain activities are intrinsically prohibited as 'other gender', and a subjective view whereby all depends on the local norm.
- However, this is NOT so simple. As we saw above, the Rambam also explicitly states in his psak about clothing that the determination of what is prohibited is based on the minhag of the place. So is this position objective or subjective?
- One resolution may be that, even according to the 'objective view' there are two types of case:
 - specific activities which are inherently prohibited³⁰ - such as a for a man to shave body hair or self-groom in a mirror
 - clothing which will depend on the minhag hamakom
- According to the 'subjective view', EVERYTHING is dependent on minhag hamakom.
- In contemporary religious society, the custom with mirrors seems clearly to follow the lenient view brought by the Rema.

28. The wording of the Mechaber is that of the Rambam and this would also fit with the Beit Yosef's understanding of the Rambam's position.

29. This is also the view of the Vilna Gaon - YD 156:7.

30. This is the position of the Netziv in Emek HaNetiv on Sifrei Devarim 22:5. There may not be agreement on which items are intrinsically prohibited in this view. For instance, the Rashba rules (quoted in Orchoth Chaim Hilchot Avoda Zara 6) that that shaving body hair is intrinsically prohibited but looking in a mirror is dependant on local norms.

D4] WHO SETS CULTURAL NORMS?

28. (ה) אבל במקום שמעבירין השער האנשים. נראה דרלכ לומר אנשים גויים דכיון דנהוג נהוג ולמדינן ממנהג הגויים. גם יש לומר דעל ישראל קאמר דהכי דנהוגו כן כולם יחד אין מוחין בידם.

פרישה יורה דעה סימן קפבימות קיח:

The Perisha quotes two opinions. Some say that the norms as to what is considered masculine and feminine are set by ambient non-Jewish society³¹. Others rule that (presumably observant) Jewish society must set the norms³².

- According to this, is a Torah observant man permitted to have a manicure? A pedicure? Wear an earring?
- If Jews must set the norms, does that mean that the first Jews who do this are in breach of Begeed Isha, but once a critical mass is reached the practice becomes permitted? Or does the practice have to be formally adopted by a group of Jews together³³?
- And what is a 'critical mass' needed to redefine a practice as masculine or feminine? 50%? 10%?³⁴

E] BEGED ISH FOR 'INNOCENT' REASONS AND THE ROLE OF INTENTION

- We saw above the dispute between the Tanna Kama and R. Eliezer ben Yaakov. The former understands that Begeed Ish is prohibited ONLY if the context is one that leads (or could lead) to sexual immorality and mixing. However, R. Eliezer ben Yaakov rules that Begeed Ish is prohibited even if there is no such context.
- We saw that the Rambam and Shulchan Aruch seem to rule like R. Eliezer ben Yaakov, although the Rambam (in Sefer HaMitzvot) did suggest that there is still a concern where the cross-dressing has a context of personal sexual arousal.
- Yet in the Shulchan Aruch quoted above we saw that the Mechaber rules that looking in a mirror (which he prohibits objectively and without regard for local norms) is still permitted when needed for medical or practical reasons. This is unusual. Why would a Torah prohibition be permitted for regular medical needs (absent pikuach nefesh)?
- It would seem that if there is a CLEAR justification or explanation for the need to do a certain activity which is otherwise problematic, this will render it permitted.

29. ... אצל להסתפר ולגלח ולראות במראה שלא יחבל בעלמו או משום מיחוש עיניים ודאי מותר וצוחן לצות הוא יודע

תוספות עבודה זרה כט. ד"ה המסתפר מעובד

Tosafot rules that a man may certainly use a mirror if his intention is to avoid injury or to cure illness. As to how we can know a person's intention, Tosafot answer that God knows the intention of every person!

30. בשביל צערו – ואם אין לו צער אחר אלא שמתבייש לילך בין בני אדם שרי דאין לך צער גדול מזה.

תוספות שבת נ: ד"ה בשביל צערו

Tosafot rule that mental anguish is even more serious than physical pain!

31. שאלת מי שיש לו חטטין צצית השחי וצצית הערוה ומלטער מחמת השער ואם יעבירונו רפואה קרובה לזא מהו להעבירו?
תשובה מסתברא שהוא מותר דאינו אלא מדרבנן וצמקום הליך ושלריך לרפואה לא אסרו (במיר נט). ... וכאן שער שאינו נושא
מלטער ולריך לרפואה מותר. ועוד שאין העושה זה אלא משום רפואה ואין צו משום תקון כתקוני איתתא.

שו"ת הרשב"א חלק ה סימן רעא

The Rashba gives two reasons why removing body hair for medical reasons is permitted - (i) since the prohibition is rabbinic it will be permitted for refua; (ii) even if the prohibition were min haTorah, the intention here is not personal grooming but pain relief.

31. Rabbis Rabinovich and Wiederblank (note 1 above) cite R. Mordechai Willig as taking this view.

32. Rabbis Rabinovich and Wiederblank cite R. Shlomo Zalman Auerbach and R. Menashe Klein as taking this view and R. Ovadia Yosef as inclining towards it.

33. Note the wording of the Perisha - כולם יחד - יחד

34. Rabbis Rabinovich and Wiederblank cite R. Willig as ruling that a *mi'ut hamatzui* (significant minority) will be enough. This is defined by many poskim in other areas of halacha as 10%. They also cite R. Hershel Schachter as ruling that 10% will not be sufficient where there is general perception that an activity is masculine or feminine. But it seems that he would that a majority is not necessary. Presumably, in most cases, there will be a period where an activity is a 'gray area' but it then becomes clearer over time.

E1] CROSS-DRESSING FOR PRACTICAL PURPOSES

32. דביתהו דרבי יהודה נפקת, נקטת עמרא עבדה גלימא דהוטבי. כד נפקת לשוקא מיכסיא ביה, וכד נפיק רבי יהודה לצלויי הוה מיכסי ומצלי. וכד מיכסי ביה הוה מברך: ברוך שעטני מעיל.

נדרים מט:

The Gemara relates that R. Yehuda would sometimes wear the same warm coat as his wife.

33. ה לא תלבש אשה וכו'. דברי רבינו דין זה סתומים, דמשמע דכל ענין אסור. ואינו כן, אלא יש היתר בשני דברים. האחד שאין איסור אפילו צדור שהוא נוי וקישוט אלא אם כן באשה הלושט בגדי איש להתדמות לאיש ואיש הלושט בגדי אשה להתדמות לאשה. אבל אם לובשין כדי להגן מפני החמה בימות החמה וצימות הגשמים מפני הגשמים אין שם איסור והשני דאף להתדמות אין איסור אלא צדורים שהם עשויין לנוי ולקישוט ...

ב"ח יורה דעה סימן קפב

The Bach records two major heterim in the halachic framework of beged ish - (i) that the prohibition is only when one is wearing clothing to make one look like the other gender, as opposed for practical reasons, such as to shelter from the rain; and (ii) the prohibition only applies to clothing/items which are considered to be a decoration or beautification.

34. דרך עידוי וקישוט אסור אבל אם עושה כן מפני החמה או לנה או גשמים אין איסור, כן נראה לי פשוט. וכן משמע מדעתירו צסימן קנ"ו להסתפר במראה כשיש לורך לעשות כן.

ט"ז יורה דעה סימן קפב ס"ק ז'

The Taz rules that if a man is using something normally associated with women, but for practical and functional reasons, this will not be included in the prohibition.

35. (ז) לא תעדה כו'. כ' הב"ח דיש היתר צד' דברים ... ואין דבריו מוכרחים כ"כ. ומ"מ נראה דהיינו דוקא צתיקוני אשה אבל אם לובש ממש בגדי אשה עד שאינו ניכר שהוא איש וכן איפכא בכל ענין אסור. וכ"כ הרא"מ צספר ירחים דאסור ללבוש אפילו דרך עראי וצדך שחוק שהרי לא חילק הכתוב. ולפי שראיתי בני אדם לובשין צמלבושי אשה וגם אשה צמלבושי איש צדרך עראי צמשחאות של חתן וכלה וגם צענינים הרבה כתצתי כן עכ"ל.

ש"ך יורה דעה סימן קפב ס"ק ז

The Shach records the leniencies of the Bach but is not fully convinced by them. He limits the leniency to occasional items of male/female jewelry etc. But he rules³⁵ that it prohibited for a man or women to wear the other's clothing to the point that they actually look like the other gender.

- Some poskim reject the leniencies of the Bach more fundamentally³⁶.
- Yet others accept them and are lenient in cases of practical need³⁷.
- As such, many poskim today would permit a man to wear a woman's coat or carry a woman's umbrella to shelter from the rain or for a woman to wear a man's sweater for warmth.
- Regarding plucking or dyeing white hairs, some poskim are stringent since the Shulchan Aruch did NOT explicitly invoke the heter of social norms. However, other poskim are lenient where needed to look one's actual age³⁸.

E2] INVISIBLE CROSS-DRESSING

- Would it be prohibited to wear clothing of the opposite gender if it could not be seen, such as socks or an undershirt?
- Beit Yosef³⁹ argues that this would be rabbinically prohibited.
- However, other poskim⁴⁰ argues that this would be permitted in certain situations.

35. In this, he rules like the Yere'im (R. Eliezer of Metz - 12th C) who observed this kind of full cross-dressing for shtick at weddings and prohibited it!

36. Some argue, based on the principle of psik reisha, that good intentions cannot create a leniency when the outcome is an inevitable prohibition (Yad Chazaka, Avoda Zara Chap 6, 73b). Others restrict the leniency of intention to rabbinically prohibited actions such as shaving body hair, but will not permit it for Torah prohibitions such as wearing clothing of the opposite gender (see Shu't Divrei Chaim 2:62, Sho'el U'Meishiv 210 and Maharam Schick YD 173).

37. See Seridei Eish 2:31:12 and Yabia Omer 6 YD 14:4

38. R. Moshe Feinstein (Igrot Moshe YD 2:61) ruled that a man who had become prematurely grey was permitted to dye his hair in order to look his correct age so that he could get a job.

39. YD 182:5 and see also Minchat Yitzchak 2:108.

40. See Tzitz Eliezer 11:62:4. This position is also quoted in the name of R. Moshe Feinstein and R. Yosef Shalom Elyashiv.

E3] CROSS-DRESSING FOR MITZVA PURPOSES

- We saw above the concern of the Yere'im at practices in his time of cross dressing at weddings for 'shtik'.
- This continued to be a concern in later generations, especially on Purim!

36. ומה שנהגו ללבוש פרזופים צפורים, וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר, אין איסור בדבר מאחר שאין מכווין אלא לשמחה בעלמא. וכן בלבישת כלאים דרבנן. וי"א דאסור אצל המנהג כסדרה הראשונה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצו סעיף ח

The Rema rules that, although there are stringent opinions, the custom is to permit cross-dressing for simchat Purim since the intent is clearly for simcha and not simply to look like the other gender.

37. ויש לתת לב על מה שנוהגים צפורים לשנות בגדיהם מאיש לאשה ומאשה לאיש ואין מוחה. ולפי מה שכתבתי בדברים העשויין לגוי ולקישוט אסור לדברי הכל להתכוין כדי להתדמות. וכבר השיב ה"ר יהודה מינץ ז"ל על זה כמבואר בתשובתו (שו"ס טז ד"ה על דבר) ואמר דכיון שאינו עושה כן אלא משום שמחת פורים אין בו איסור. ודמי להעצרת שער בית השחי והערוה כדי שלא להטער או ראיית מראה כדי שלא יחבול בו במסתפר בעלמא. ונראה לפע"ד דדבריו צדק דחויים המה ממ"ש הר"א ממי"ץ להדיא דאף במשתאות של חתן וכלה איכא איסורא אלמא. דאף מה שעושה משום שמחת מלוא אינו דומה לעושה כדי ליגלל מן הצער וכן דין דליגלל מעור אי אפשר בענין אחר אצל לשמחת חתן וכלה ולשמוח צפורים כבר אפשר בהרבה מיני שמחה ולא יעבור על לאו דלא ילבוש

ב"ח יורה דעה סימן קפב

The Bach is unhappy with cross-dressing on Purim since, unlike the removal of body hair for medical reasons, there are many alternative ways to express simcha on Purim without cross-dressing!

38. ובאורח חיים סימן תרל"ו הביא רמ"א דאפילו מפני שמחת פורים המנהג להתיר בזה, ואף על גב דיש אוסרים. ומו"ח ז"ל כתב שיש לאסור את זה והשומע לאסור תבוא עליו ברכה כי יש הרבה מכשולות חס ושלום מזה כשהולכין ביחד בלי היכר איש או אשה.

ט"ז יורה דעה סימן קפב ס"ק ד'

The Taz reflects the stringency of his father-in-law (the Bach) and urges people not to cross-dress on Purim due to the real likelihood of inappropriate behavior.

39. (ל) הראשונה - עיין ציו"ד סימן קפ"ב שכתב שם הט"ז צ"ח שיש לבעול מנהג זה הן צפורים או בשמחת נישואין ואם כל המלבושים של איש רק מלבוש אי' של אשה וניכרים הם אפשר שאין למחות בהם [פמ"ג]. ועיין בכנה"ג ושל"ח שהזכירו להרחיק מזה.

משנה ברורה סימן תרצו ס"ק ל'

The Mishna Berura (and most later poskim) is unhappy with the custom, although may permit (or at least not object to) wearing one item of the other gender's clothing.

- In the following shiur we will look be'H at the the reappraisal of many 20th century poskim of this mitzva in light of the rise of feminism.
- We will also focus on the specific issue of pants/trousers for woman, from the perspective of beged ish and other halachic and hashkafic considerations.